

INHOUDSTAFEL

VOORWOORD	v
DISCRIMINATIE IN DE ARBEIDSVERHOUDINGEN, DE RAS- EN KADERRICHTLIJN: TECHNIEKEN EN POTENTIËLE GEVOLGEN Christian Bayart	1
I. De Ras- en Kaderrichtlijn: Europees discriminatierecht van de tweede generatie	3
A. De verworvenheden van het geslachtsdiscriminatierecht worden behouden	5
B. Technieken van de tweede generatie ter bevordering van de afdwingbaarheid	7
1. Het concept discriminatie in de nieuwe richtlijnen	7
a. Directe discriminatie	7
b. Indirecte discriminatie	8
c. Intimidatie en opdracht tot discrimineren	10
2. Nieuwe actoren: belangenverenigingen en organen ter bevordering van de gelijke behandeling	11
a. Vorderingsrechten voor belangenverenigingen	11
b. Oprichting van organen ter bevordering van de gelijke behandeling	13
C. Bijzondere technieken voor bijzondere gronden	13
1. Seksuele geaardheid, leeftijd, handicap en godsdienst en overtuiging: wettelijke beperkingen aan het gelijkheids- beginsel mogelijk?	13
2. Handicap: het principe van de redelijke aanpassingen	14
3. Geloof en overtuiging: <i>Tendenzbetriebe</i> en determinerende beroepsfactoren	19
4. Leeftijd: rechtvaardiging van indirecte en directe discriminatie ..	19
II. Potentiële implicaties van de Ras- en Kaderrichtlijn voor de Belgische arbeidsverhoudingen	21
A. Inleidende opmerkingen	21
1. Kan de impact van de richtlijnen wel voorspeld worden?	21
2. Enkele opmerkingen over gelijke behandeling in het Belgische arbeidsrecht vóór invoering van de Antidiscriminatiewet	23
B. Gelijke behandeling bij aanwerving	25
1. Selectiecriteria	25
a. Doorslaggevende selectiecriteria bij aanwerving in België ..	25

b.	Direct discriminerende criteria	26
c.	Indirect discriminerende selectiecriteria	29
i.	Ras – Taalvereisten	30
ii.	Ras – Ervaring	30
iii.	Ras – Diploma’s en Intelligentietesten	31
iv.	Handicap – Diploma’s	32
2.	Selectiemethode	32
a.	Selectieprocedure – Kwaliteitsvoorwaarden	33
b.	Selectie – Tests	33
c.	Selectiekanaal	34
3.	Privacy en discriminatierecht	35
4.	Sanctionering van discriminatie bij aanwerving	38
C.	Gelijke behandeling bij tewerkstelling	39
1.	Algemeen	39
a.	Transparante politiek in lonen en arbeidsvoorwaarden	39
b.	Promotie	39
2.	Concrete vraagstukken	40
a.	Ras/geloof – Kledingvereisten	40
b.	Seksuele geaardheid en aanvullende pensioenen	41
c.	Geloof en geloofsbelijdend gedrag	42
d.	Ras – Taalgebruik binnen de onderneming	43
e.	Redelijke aanpassingen voor personen met een handicap	43
f.	Leeftijd: Loontoeslagen en anciënniteitstoeslagen	44
3.	Sanctionering	44
D.	Gelijke behandeling bij ontslag	45
1.	Algemene vraagstukken	45
a.	Represaille-ontslag vs discriminatoir ontslag	45
b.	Selectie bij collectief ontslag	46
c.	Motivering van het ontslag – impact discriminatierecht	47
d.	Inmenging van rechtbanken in economische appreciaties inzake ontslagbeslissingen	48
e.	Sanctionering van discriminatoir ontslag	50
i.	Een zwakke positie voor het vermeende slachtoffer?	50
ii.	Europeesrechtelijke verplichtingen die rusten op de Belgische rechter	52
iii.	Schadevergoeding	53
iv.	Nietigheid van het ontslag, staking van het ontslag, reïntegratie?	55
2.	Concrete voorbeelden	58
a.	Ontslag “op grond van” ras	58
b.	Leeftijd: ontslag in het kader van een discriminerende omgeving	60
c.	Handicap: ontslagregels – overmacht	60

3. Preventieve maatregelen om discriminatieclaims naar aanleiding van ontslag te vermijden	61
III. Besluit	62

ENKELE OVERWEGINGEN OVER DE TOEPASSELIJKHEID VAN DE WET TER BESTRIJDING VAN DISCRIMINATIE IN INTERNATIONALE (ARBEIDS)VERHOUDINGEN

Michael Traest	65
I. Ter inleiding	67
II. De belangrijkste krachtlijnen van de wet	68
III. Vragen van internationale toepasselijkheid van de algemene discriminatiewet	71
IV. Een blik over de Nederlandse grens en enkele gevolgtrekkingen voor België voor de internationale toepasselijkheid van de antidiscriminatiewet	73
A. De Algemene Wet Gelijke Behandeling en de Commissie Gelijke Behandeling	73
B. Verbod van onderscheid in andere gevallen dan ruime arbeidsverhoudingen	74
1. Een Nederlands voorbeeld	74
2. Enkele gevolgtrekkingen voor België	75
3. Bij wijze van eerste conclusie	81
4. Kan men door middel van een rechtskeuze de toepassing van de Belgische wet uitsluiten?	83
C. Verbod van onderscheid in arbeidsverhoudingen	85
1. Een Nederlands voorbeeld van ongelijke behandeling in het kader van de uitvoering van een arbeidsovereenkomst	85
2. Gevolgen voor België	88
3. Een Nederlands voorbeeld van ongelijke behandeling bij de (niet-) aanwerving van een werknemer waaruit ook voor België belangwekkende gevolgen af te leiden zijn	90
4. De toepasselijkheid van de antidiscriminatiewet in de internationale scheepvaart	92
V. Ter afsluiting	94

VRIJHEID EN GELIJKHEID: NAAR EEN HORIZONTALE WERKING
VAN HET DISCRIMINATIEVERBOD IN DE INTERNATIONAAL
MARITIEMRECHTELIJKE SFEER

Francis de Clippele	97
Inleiding	99
I. Statuut en bescherming van zeelieden	100
A. Zeelieden zonder reëel aanknopingspunt zijn naar Belgisch recht vreemdeling	100
B. Toepasselijke sociale regelgeving	101
1. De Belgische regelgeving	101
2. Internationale regelgeving	104
3. Europese regelgeving	104
II. Gelijke behandeling voor zeelieden	106
A. Particularisme van de scheepvaart, een vooronderstelling	106
B. Inschrijving in de pool der zeelieden en aanmonstering	107
C. Ongelijke beloning en onderscheid in de modaliteiten en werkomstandigheden naar nationaliteit wordt overeenkomstig de rechtspraak in Nederland, Duitsland en België in de zeescheepvaart gedoogd	111
D. Welke toetsingsnorm voor de ongelijkheid hanteren we?	115
Besluit	118

GELIJKE BEHANDELING VAN MANNEN EN VROUWEN:
EEN *STATUS QUAESTIONIS*

P. Humblet	119
Preliminair	121
I. De oorsprong van de regelgeving: niet zo politiek correct	122
II. De vertaling van de Europese regelgeving in het nationale recht	124
A. C.A.O. nr. 25: kort, krachtig ...en misschien wel overbodig	125
1. Represailleverbod in geval van klacht	125
2. Herstel	125
3. Verschuiving van de bewijslast	125
4. Sanctie	126
5. Vordering door de vakorganisatie	126
6. Bijstand door experts	126
B. De Wet Gelijkheid Man-Vrouw	127
1. 1978-1999	127
2. De nieuwe Wet gelijkheid M/V	127

C.	De afbouw van de beschermende bepalingen	128
D.	Het wetsvoorstel Mahoux	129
III.	Alles kan beter	130
A.	Oprichten van een parajudicieel orgaan	131
B.	De vergoeding omhoog	131
C.	De ontslagmacht aan banden	132
D.	Het injunctierecht toegepast	132
E.	Praktijktests en statistisch bewijsmateriaal	133
IV.	Zijn de grenzen bereikt?	133
A.	De tegenstand(ers)	134
1.	De politieke wereld	134
2.	De ondernemers	134
3.	De vakorganisaties	135
4.	De mannen	135
B.	Structurele (bewijs)problemen	136
1.	Loondiscriminatie: de verborgen discriminatie	136
2.	Promotie	137
C.	Europa op de rem	138
V.	De uitdaging	138

**DISCRIMINATIE VAN GEHANDICAPTEN BIJ AANWERVING:
EEN VERKENNENDE ANALYSE**

Kim Van den Langenbergh	141
Inleiding	143
I. Algemene beschouwingen over discriminatie en handicap	144
II. Handicap als discriminatiegrond in de wet	147
A. Internationale wetgeving	147
B. Nationale wetgeving	151
1. Nederland: A.W.G.B. en Wetsvoorstel gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte	151
2. België: C.A.O. nr. 38 en wet ter bestrijding van discriminatie en tot wijziging van de wet van 15 februari 1993 tot oprichting van een Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racisme- bestrijding	155
2.1. C.A.O. nr. 38	155
a. Algemeen	155
b. Toepassingsgebied	158
c. Bewijslast	162
d. Sanctie	163

2.2. Wet ter bestrijding van discriminatie en tot wijziging van de wet van 15 februari 1993 tot oprichting van een Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding	165
a. Toepassingsgebied	165
b. Bewijslast	168
c. Sanctie	169
d. Vergelijking met C.A.O. nr. 38	169
III. Discriminatie op grond van handicap	170
A. Begrip	170
B. Recht op redelijke aanpassing van de werkplaats	177
1. Algemeen	177
2. Redelijke aanpassingen	180
3. Reikwijdte	184
4. Initiatief	185
5. Verplichting voor de werkgever?	186
Besluit	187

ARBEIDSMARKTPARTICIPATIE EN VERVROEGDE UITTREDING
VAN OUDEREN. EEN VERKENNING VAN CIJFERMATIGE
ONTWIKKELINGEN IN DE JAREN '90

Karin Goyvaerts en Jef Breda	189
Inleiding	191
I. Demografische evolutie in België	192
II. Comparatieve analyse van de arbeidsmarktparticipatie van ouderen in enkele EU-landen in de jaren '90	194
A. Arbeidsmarktparticipatie van ouderen algemeen	194
B. Arbeidsmarktparticipatie van ouderen naar leeftijd	195
C. Arbeidsmarktparticipatie van ouderen naar geslacht	198
D. Arbeidsmarktparticipatie van ouderen naar opleidingsniveau	201
E. Arbeidsmarktparticipatie van ouderen nader beschouwd: onderscheid naar arbeidsvolume	201
F. Conclusie	205
III. Oudere werknemers en vervroegde uittrede in België in de jaren '90 ..	206
Conclusie	210
IV. Vervroegde uittrederoutes voor oudere werknemers in België. Exploratie van de ambtelijke registratiegegevens in de jaren '90	211

A.	Het vervroegd pensioen als vroegtijdige uittrederoute voor oudere werknemers	211
1.	Regelgeving	211
2.	Cijfergegevens	213
B.	Het voltijds conventioneel brugpensioen als vroegtijdige uittrederoute voor oudere werknemers	215
1.	Regelgeving	215
2.	Cijfergegevens	216
C.	Het statuut van vrijgestelde oudere werkloze als vroegtijdige uittrederoute voor oudere werknemers	218
1.	Regelgeving	218
2.	Cijfergegevens	220
D.	Voltijds loopbaanonderbreking als vroegtijdige uittrederoute voor oudere werknemers	222
1.	Regelgeving	222
2.	Cijfergegevens	223
E.	Arbeidsongeschiktheid als vroegtijdige uittrederoute voor oudere werknemers	225
1.	Regelgeving	225
2.	Cijfergegevens	225
F.	Verhouding van de vijf vroegtijdige uittrederoutes voor oudere werknemers	226
G.	Deeltijdse loopbaanonderbreking en halftijds brugpensioen	229
H.	Conclusie	231
V.	Interpretatie in termen van gelijke kansen	232
A.	Ongelijke kansen qua vervroegde uittrede naargelang de sector of het bedrijf waarin men werkt	232
B.	Ongelijke kansen qua vervroegde uittrede tussen man en vrouw ...	235
C.	Ongelijke kansen op behoud van tewerkstelling naar leeftijd	233
	Algemene conclusie	234
	Bibliografie	236
	Bijlage	238

WORDEN EUROPESE ARBEIDSRELATIES AMERIKAANS?
 KRITISCHE RECHTSVERGELIJKENDE PERSPECTIEVEN BIJ
 DE DISCRIMATIEVERBODEN IN HET ARBEIDSRECHT

M. De Vos	241
I. Inleiding en doelstelling	243
II. Het concept “discriminatie”	244

A. Algemeen	244
B. Ongelijke of gelijke behandeling	246
C. Oorzakelijk verband	247
D. Vergelijkbare of verschillende situaties	248
III. Rechtstreekse en onrechtstreekse discriminatie	252
A. Concept	252
B. Structurele verwantschap met het Amerikaanse recht	253
C. Ogenshijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze	255
D. Impact op een “wezenlijk grote gedeelte”	255
E. Statistische gegevens en theoretische discriminatie	257
IV. Bewijslast en discriminatie	259
V. De toekomst: de nieuwe discriminatieverboden	262
VI. Besluit	263

HET BEWIJS VAN DE DISCRIMINATIE IN DE RELATIE
WERKGEVER-WERKNEMER

Herman Buysens	265
I. Inleiding	267
II. De Europese regelgeving	268
A. Overzicht	268
B. Geen rechtstreekse horizontale werking	271
III. De bewijslastregeling in discriminatiezaken	274
A. De Europese rechtspraak en de invloed van het begrip indirecte discriminatie op de bewijslastverdeling	274
B. Toetsing van de bestaande Belgische bewijslastregeling aan de nieuwe bewijslastregeling in discriminatiezaken	277
1. Begrippen	277
2. De evolutie van de bewijslastregeling in het gemeen recht	278
3. De lijdelijke of actieve rechter	281
4. De verenigbaarheid van de bewijsregeling met de doel- stellingen en aard van het materiële recht	283
5. De wapengelijkheid of -ongelijkheid van de procespartijen	285
6. Situering van de Belgische bewijslastregeling in discriminatiezaken	287
IV. Bewijsmiddelen in discriminatiezaken	292
A. Algemeen	292
B. Statistische gegevens	293
C. Praktijktests	296
V. De eerbieding van grondrechten en materiële bewijsbeperkingen	299

THERE WILL NEVER BE EQUALITY IN THE SERVANTS'
HALL – GELIJKHEID IN HET ARBEIDSRECHT

Daniël Cuypers	305
I. Inleiding	307
II. Arbeidsrecht: alles behalve gelijkheid	309
III. De Europese doorbraak in 1957	311
IV. De olievlek deint uit: de richtlijnen van 2000	314
V. De Antidiscriminatiewet en de diverse categorieën	316
VI. Seksuele geaardheid	318
VII. Vrouwen	319
VIII. Allochtonen	322
IX. Collectieve acties	325
X. Het bewijsrecht	326
XI. De Achilleshiel van de Antidiscriminatiewet: de sancties	329
XII. Verdere uitdeining van het principe van gelijke behandeling	332
XIII. De collectieve dimensie van de arbeidsovereenkomst	337
XIV. Gelijkheidsbeginsel en verbod van rechtsmisbruik	339
XV. Naar een algemeen beginsel van gelijke behandeling?	342
XVI. De paradoxale werking van het gelijkheidsbeginsel	348
XVII. Botsing met andere grondrechten	350
XVIII. Conclusie: Rechtsverfijning eerder dan fundamentele vernieuwing ..	351
 BIJLAGE: DE WET VAN 25 FEBRUARI 2003 TER BESTRIJDING VAN DISCRIMINATIE EN TOT WIJZIGING VAN DE WET VAN 15 FEBRUARI 1993 TOT OPRICHTING VAN EEN CENTRUM VOOR GELIJKHEID VAN KANSEN EN VOOR RACISMEBESTRIJDING	 355

